

Δώρα Μέντη

«Οι πιτσιρίκοι» του Δημήτρη Ψαθά και οι
πιτσιρίκοι μας στην Α΄ Γυμνασίου.
Προφορικές ιστορίες που συνδέουν τις
γενιές

Μαθαίνουμε για την Προφορική Ιστορία

16:30-20:30 11:00-20:30 11:00-18:30
Παρασκευή 28, Σάββατο 29 και Κυριακή 30 Απριλίου 2017
κτίριο Συλλόγου Ελλήνων Αρχαιολόγων, Ερμού 136, Θησείο (απέναντι από το Σταθμό)

ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ

Συντονιστικά Θράκων Προφορικής Ιστορίας

Συμμετέχουν

ΟΠΙΘΟ

ΟΠΙΚΑΣ

ΟΠΙΕπιθεές

ΟΠΙΧΟ-ΠΑ
ΟΠΙΣΟ ΟΠΙΝΑΝΚΑ

Προφορική ιστορία και σχολική ζωή

- Άνοιξε και ένας ‘δρόμος’ για την Προφορική Ιστορία στο σχολείο. Πήγαμε στη Δράμα με την Ειρήνη Νάκου, καλεσμένες από το Σύλλογο Φιλολόγων, στις 4-5/2 [2017]. Έγινε ωραία συζήτηση για τις εφαρμογές που μπορεί να έχει η προφορική ιστορία στο σχολείο. Χθες με πήραν τηλέφωνο από το Σύνδεσμο Φιλολόγων Λάρισας (φαίνεται ότι άκουσαν καλά λόγια). Θα πάμε.

(Τασούλα Βερβενιώτη, Φεβρουάριος 2017)

Ένταξη στο σχολικό πρόγραμμα

Ένα πρόγραμμα προφορικής ιστορίας είναι μια περίπλοκη και χρονοβόρα διαδικασία, αλλά στηρίζεται σε ουσιαστικά παιδαγωγικά επιχειρήματα:

- προσφέρει ένα συγκεκριμένο στόχο και απτά αποτελέσματα.
- προάγει τη συζήτηση και τη συνεργασία.

Βοηθάει τα παιδιά να αναπτύξουν:

- τις γλωσσικές τους ικανότητες,
- κριτήρια για το τι συνιστά τεκμήριο (ιστορική πηγή),
- κοινωνική ευαισθησία
- δεξιότητες στη χρήση των μηχανημάτων.

Τοπική Ιστορία και πρόγραμμα Προφορικής Ιστορίας

Οι αναμνήσεις και οι σκέψεις των ανθρώπων αποτελούν μια από τις πλουσιότερες πηγές πληροφόρησης για το πρόσφατο παρελθόν.

Εφόσον χρησιμοποιηθεί προσεκτικά και επιλεκτικά, η προφορική ιστορία μπορεί να δώσει χρώμα και βάθος στο μάθημα της ιστορίας, στη διδασκαλία της μητρικής γλώσσας, των κοινωνικών επιστημών, της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, της γεωγραφίας.

Οι μνήμες των οικογενειών, των φίλων και των μελών της σχολικής κοινότητας μπορούν να προσθέσουν μια νέα διάσταση στον τρόπο με τον οποίο τα παιδιά κατανοούν την ιστορία.

Οι μαθητές συλλέγουν ιστορικά τεκμήρια

Θέματα προς συζήτηση:

- πότε να πιστέψουν μια πληροφορία
- πότε να αμφιβάλλουν γι' αυτήν
- πώς να οργανώνουν την παρουσίαση ενός συνόλου γεγονότων
- πώς αναδημιουργείται το παρελθόν.

Σαν νέοι αρχαιολόγοι προμηθεύονται με φτυάρια, αντί να παρακολουθούν διαλέξεις, και στέλνονται σαν ερευνητές στα ανοιχτά ορυχεία της ιστορικής γνώσης. Και επειδή συγκεντρώνουν στοιχεία από πηγές που δεν έχουν χρησιμοποιηθεί, ανασυνθέτουν αυτά τα νέα τεκμήρια σε δικό τους δείγμα (αναμνήσεις ενός προπάππου από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο ή μνήμες ενός γείτονα για έναν δρόμο πριν πενήντα χρόνια), κάτι το μοναδικό που δίνει ένα ιδιαίτερο αίσθημα ικανοποίησης.

Αποκτούν ερευνητικές δεξιότητες

- Μέσα από την ενεργητική και πρακτική συμμετοχή τους οι μαθητές βιώνουν την ιστορία ως μία διαδικασία αναδημιουργίας του παρελθόντος.
- Παράλληλα αναπτύσσουν διάφορες δεξιότητες. Μαθαίνουν μέσα από μια ποικιλία τεχνικών, όχι μόνο από τις συνεντεύξεις.
- Από τη στιγμή που αρχίζουν να παίρνουν συνεντεύξεις, η επιθυμία να βρουν ακόμα περισσότερα στοιχεία από άλλες πηγές μπορεί να τους οδηγήσει να ψάξουν στις σχολικές ή τοπικές βιβλιοθήκες, και μέσα από αυτό να μάθουν τεχνικές όπως η χρήση των ευρετηρίων των βιβλίων ή των καταλόγων των βιβλιοθηκών.

Αναπτύσσουν τις γλωσσικές ικανότητες

- Πριν πάρουν συνέντευξη, τα παιδιά πρέπει να συζητήσουν μεταξύ τους ποια είναι η καλύτερη διατύπωση των ερωτήσεων που θέλουν να θέσουν. Όταν ακούσουν πάλι τις ηχογραφημένες συνεντεύξεις, μπορούν να ασκήσουν και κριτική στον τρόπο με τον οποίο τέθηκαν οι ερωτήσεις.
- Όταν παίρνουν συνέντευξη, πρέπει να μάθουν να ακούν άλλους ανθρώπους και να καταλαβαίνουν τι ακριβώς θέλουν να πουν. Αυτό μπορεί να απαιτήσει έντονη συγκέντρωση. Χωρίς να το συνειδητοποιούν αντιμετωπίζουν τα προβλήματα κατανόησης του σχολικού βιβλίου.
- Την ίδια στιγμή, παίρνοντας συνέντευξη από κάποιον ή δίνοντας τα ίδια συνέντευξη, τα παιδιά αποκτούν αυτοπεποίθηση στο να εκφράζονται μέσω της γλώσσας. Για παράδειγμα όταν τα βάζουμε να γράφουν αυτό που ακούν από μια κασέτα ή, αντίστροφα, χρησιμοποιούμε την απομαγνητοφώνηση μιας συνέντευξης ως αφετηρία για μια συζήτηση. Μπορούμε επίσης να συζητήσουμε για τις διαφορές γραπτού και προφορικού λόγου.
- Σε ένα επόμενο στάδιο του προγράμματος μπορούν να συνεχίσουν την έρευνα σε μια βιβλιοθήκη και να προχωρήσουν σε μια γραπτή παρουσίαση του προγράμματος, συμπεριλαμβάνοντας απομαγνητοφωνημένα αποσπάσματα των συνεντεύξεων.
- <http://oralhistorygroups.gr/oralhistory/sxoliko-programma/>

Πρακτική αξιοποίηση στην οργάνωση μιας εθνικής εορτής

- Η Προφορική Ιστορία στην εκπαίδευση μπορεί να έχει πολύ ενδιαφέροντα αποτελέσματα, πολύ πιο σημαντικά από αυτά των τυπικών σχολικών εορτών που συνήθως είναι εθνοκεντρικές και ανιαρές για τα παιδιά. Από το ιστορικό αφήγημα λείπουν οι άνθρωποι. Με τις μαρτυρίες ωστόσο ζωντανεύει και γίνεται κατανοητή η ιστορία.
- Σε δύο σχολεία (2^ο ΕΠΑΛ Αχαρνών, 1^ο ΓΕΛ Μεταμόρφωσης) χρησιμοποιήθηκε υλικό της ΟΠΙΑ για την επέτειο της 28^{ης} Οκτωβρίου και της 12^{ης} Οκτωβρίου 2016 (απελευθέρωση της Αθήνας από τους Γερμανούς) αντίστοιχα.
- Οι μαθητές αφηγήθηκαν (απλή ανάγνωση ή δραματοποίηση) τα σχετικά αποσπάσματα από τις συνεντεύξεις της ΟΠΙΑ, με ταυτόχρονη προβολή επίκαιρων βίντεο. Η δύναμη των μαρτυριών κράτησε αμείωτο το ενδιαφέρον του κοινού! Το πιο σημαντικό όμως ήταν ότι οι μαθητές που πήραν μέρος στη γιορτή άκουσαν τις αφηγήσεις, μπήκαν στο πετσί των αφηγητών, συνδέθηκαν με το παρελθόν, αναρωτήθηκαν, άρχισαν να σκέφτονται τη σημερινή προσωπική τους θέση και στάση.
- <http://oralhistorygroups.gr/october2016parousiasioxisxoleia/>

Μερικοί προηγούμενοι σταθμοί...

"Γιοι και κόρες", μια παράσταση για την αναζήτηση της ευτυχίας (2013).

Σκηνοθεσία: Γ. Καλαβριανός

Παίζουν: Γιώργος Γλάστρας, Άννα Ελεφάντη, Αλεξία Μπεζίκη, Γιώργος Παπαπαύλου, σε διπλή
διανομή η Μαρία Κοσκινά και η Στέφη Πουλοπούλου

ΓΙΟΙ ΚΑΙ ΚΟΡΕΣ: Μια παράσταση-ντοκουμέντο με 80 συνεντεύξεις που πήραν 5 νέοι ηθοποιοί από ηλικιωμένους στους οποίους ζητήθηκε να θυμηθούν μια ιστορία που σημάδεψε τη ζωή τους (2013)

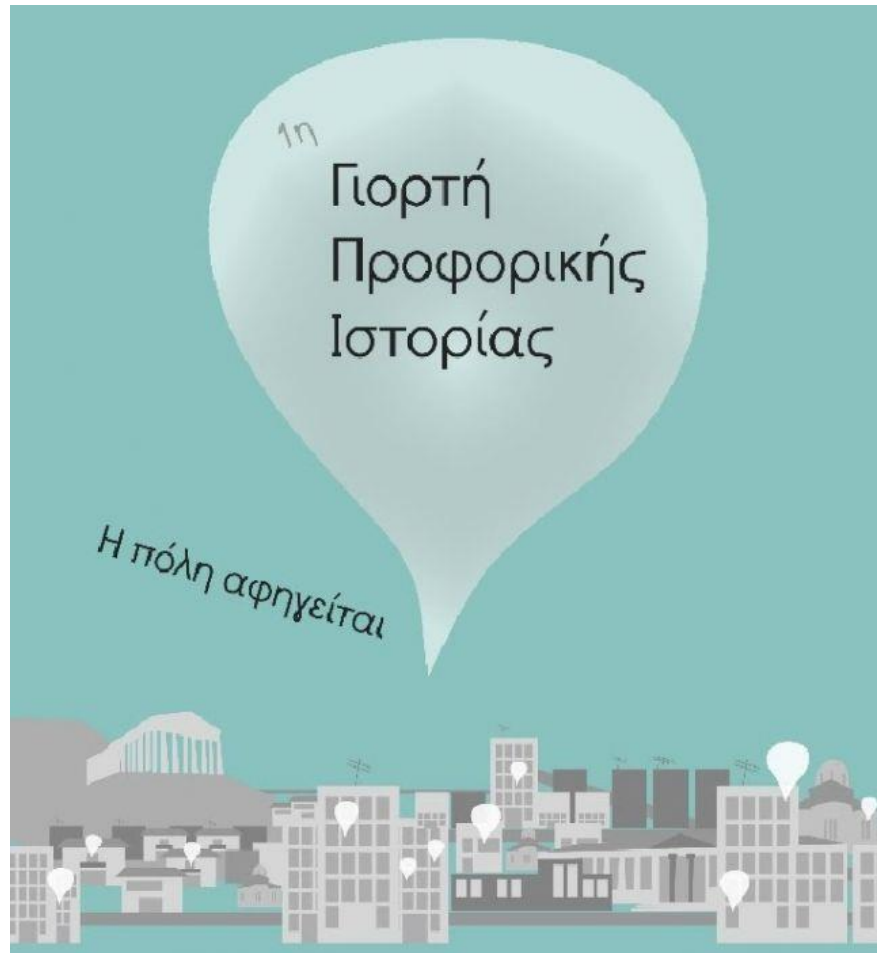
- Η θεατρική παράσταση βασίζεται στο υλικό 80 συνεντεύξεων που πήραν πέντε νέοι ηθοποιοί από νέους του παρελθόντος, παππούδες και γιαγιάδες δηλαδή, από όλη την Ελλάδα.
- Οι ηλικιωμένοι πρωταγωνιστές των ιστοριών θυμήθηκαν πως υπήρξαν πρωταθλητές κολύμβησης, δήμαρχοι, χορευτές tango στην Κοζάνη του Μεσοπολέμου, ράφτρες της οικογένειας του Κεμάλ, ερωτευμένοι, δολοφόνοι, δίγαμοι, κατά συρροή αρραβωνιαστικοί, πλούσιοι έμποροι του Βελιγραδίου, ενώ μια κυρία έγινε δασκάλα γιόγκα αμέσως μετά την απελευθέρωσή της από το στρατόπεδο συγκέντρωσης.
- Επελέγησαν εκείνες οι προσωπικές ιστορίες που διαδραματίστηκαν με φόντο την επίσημα καταγεγραμμένη ιστορία και μεταφέρθηκαν στη σκηνή με τον κάθε ηθοποιό να ενσαρκώνει τον ηλικιωμένο/η με τον/ην οποίο/α συνομίλησε.
- Οι ιστορίες αυτές εκτείνονται χρονικά από το 1940 και την είσοδο της Ελλάδας στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, έως το Ευρωπαϊκό και τους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας του 2004.

Μια παράσταση για την αναζήτηση της ευτυχίας

- Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, ο Εμφύλιος, οι σεισμοί στα Επτάνησα, η ανέγερση του Τείχους στο Βερολίνο και η άνοδος του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία, πέρα από στεγνά κεφάλαια των σχολικών βιβλίων, αποτελούν και οριακές στιγμές στις άγνωστες ζωές των πρωταγωνιστών της παράστασης.
- Μας είναι δύσκολο να δεχτούμε πως οι παππούδες μας δε γεννήθηκαν ηλικιωμένοι, αλλά υπήρξαν νέοι που θέλησαν να αγαπήσουν, να δουλέψουν, να γνωρίσουν τον κόσμο. Αν ακούσεις τις ιστορίες της νεότητάς τους αντιλαμβάνεσαι ότι τελικά οι άνθρωποι αναζητούμε λίγο πολύ τα ίδια πράγματα -απλώς σε διαφορετικές στιγμές της επίσημης ιστορίας- που αν τα αναγνωρίσουμε, θα οδηγηθούμε γρηγορότερα σε μια διαδικασία συμφιλίωσης με τις προηγούμενες γενιές».
- Το παρήγορο μήνυμα σε όλες αυτές τις διηγήσεις -που αποκτά και μια αναπάντεχη επικαιρότητα- είναι πως **η ζωή με κάποιο τρόπο πάντα συνεχίζεται**. Εξ ού και ο υπότιτλος της παράστασης «περί αναζήτησης της ευτυχίας».

(<http://www.elculture.gr/blog/gioi-kai-kores/>)

1^η γιορτή Προφορικής Ιστορίας στο Πνευματικό Κέντρο Δήμου Αθηναίων (12-14 Ιουνίου 2015)

Η πόλη αφηγείται την ιστορία της

Δέκα ομάδες Προφορικής Ιστορίας ξετυλίγουν εμπειρίες των αφηγητών τους για:

- την προσφυγιά και τη μετανάστευση,
- την εκπαίδευση,
- την καθημερινή ζωή,
- τα πολιτικά και
- για τη σημερινή κρίση.

Μία παράσταση work in progress για τα παιδιά-πρόσφυγες του Ελληνικού Εμφυλίου (2016)

- «Τόποι Μνήμης – Ανοιχτή Πρόβα» στην Πειραματική Σκηνή του Εθνικού Θεάτρου (2 Απριλίου 2016)
- Μια παράσταση που επικεντρώθηκε στα παιδιά – πρόσφυγες του ελληνικού εμφυλίου, μέσα από προσωπικές αφηγήσεις, μαρτυρίες αποχωρισμού, εξορίας, οικογενειακής επανασύνδεσης,
- βασισμένη στο βιβλίο «Παιδιά του Ελληνικού Εμφύλιου – Πρόσφυγες και πολιτική της μνήμης» της Riki Van Boeschoten και του Loring M.Danforth

Τα παιδιά της Κατοχής οι σημερινοί πληροφορητές παππούδες

Οι επιλογές μας (Ευαγγελική Σχολή, Οκτώβριος 2016)

- Θα μπορούσαμε να ξεκινήσουμε από το έξοχο υλικό που δημιούργησαν συνάδελφοι:
- <http://2stav-glossa.blogspot.gr/2015/10/blog-post.html>
- http://paleochori-lesvos.blogspot.gr/2013/10/blog-post_9.html
- να χρησιμοποιήσουμε τα φύλλα εργασίας από το εκπαιδευτικό πρόγραμμα "Τα χρόνια της πείνας στην Κατοχή και τα Παιδικά Συσσίτια στη Χαλκίδα, 1943-1944"
- http://gak.eyv.sch.gr/Drast/Ekpaid/worksheets/psys_worksheets_sch.pdf

Να αξιοποιήσουμε ή να επεκταθούμε τα συναφή:

Παραμύθι για την Κατοχή

Βασίλης Κρεμμυδάς

*Εσύ πώς έζησες μικρός,
παππού;*

Παραμύθι για την Κατοχή

Τυποθήκη

Άλκη Ζέη, *Ο μεγάλος περίπατος του Πέτρου*

Τι Έκανες στον Πόλεμο Θανάση
κωμωδία με τον Θανάση Βέγγο. Σκηνοθεσία: Ντίνου Κατσουρίδη

Το ξυπόλητο τάγμα
(1954) Σκηνοθεσία: *TALLAS GREGG. C.*

Από γενιά σε γενιά

Προτιμήσαμε να εμπλέξουμε άμεσα τους μαθητές

- Στην πρωτογενή έρευνα
- στο «ηρωικό» παρελθόν
- στην επικοινωνία των γενεών
- στην καταγραφή των πηγών της προφορικής ιστορίας

Δημήτρης Μαριόλης (Α2) 30.11.2016

Πρωτογενής αφήγηση-Πηγή: Γιώργος Συρράκος (Αθήνα, 1931)

- Η ΖΩΗ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ (1940-1944). ***Οι υπογραμμισμένες πληροφορίες είναι άτοπες

Ο παππούς μου γεννήθηκε λίγα χρόνια πριν τον πόλεμο, το 1931. Ζούσε στην Αθήνα. Από μικρός είχε χάσει τη μητέρα του λόγω της μεγάλης πείνας που επικρατούσε. Οπότε έμενε με τον πατέρα του. Ένα πρωινό, ο πατέρας του, του έδωσε έναν σάκο γεμάτο τσιγάρα και του είπε να πάει να τα πουλήσει στο κέντρο της Αθήνας. Ο παππούς μου τα πήρε και άρχισε να πηγαίνει προς το κέντρο. Καθώς περπατούσε συνάντησε έναν Γερμανό ο οποίος τον διέταξε να του δώσει τον σάκο του. Ο παππούς αρνήθηκε και έτσι προκάλεσε την οργή του Γερμανού. Εκείνος τον κλώτσησε, του άρπαξε τον σάκο και έφυγε ανενόχλητος. Ο παππούς μου στενοχωρημένος πήρε τον δρόμο του γυρισμού, φοβισμένος από την αντίδραση του πατέρα του. Καθώς γύριζε, πέρασε έξω από την «ΠΥΡΚΑΛ», εκεί όπου κατασκευάζονταν πυρομαχικά. Τότε συνάντησε μια ομάδα αντιστασιακών οι οποίοι του ζήτησαν να φυλάει τσίλιες. Ο παππούς μου μικρός ακόμα δεν καταλάβαινε τους κινδύνους αυτής της πράξης. Δυστυχώς όμως κάτι πήγε λάθος και τους έπιασαν. Τους συγκέντρωσαν σε ένα χωράφι και περίμεναν μέχρι να έρθουν τα φορτηγά να τους μεταφέρουν σε στρατόπεδα συγκέντρωσης. Σε μια στιγμή πανικού, ο παππούς πέρασε κάτω από τα πόδια ενός Γερμανού, βγήκε από μια μικρή σχισμή στο συρματοπλέγμα και έτρεξε όσο πιο μακριά γινόταν. Έτσι, χάρη σε μια τολμηρή και ηρωική πράξη, ο παππούς σώθηκε.

Αντιγόνη Μαραγκάκη (Α2) 1.12.2016

Πρωτογενής Αφήγηση-Πηγή: Λευτέρης Σκουλάξενος (Αθήνα 1923)

- Η ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΤΩΝ ΟΠΛΩΝ από το Καβούρι στη Νέα Ερυθραία

Μαύρα χρόνια, αρχή ακόμα της αντίστασης, του ξεσηκωμού των Ελλήνων. Μία κοπέλα ονόματι Σοφία, προσπαθεί να αποσπάσει πληροφορίες, καθώς και να πάρει κρυφά κάποια όπλα και σφαίρες από τους Ιταλούς, έτσι ώστε να ενισχύσει την αντίσταση. Τελικά μέσω πολλών ταλαιπωριών καταφέρνει να πετύχει τον στόχο της και το ίδιο κιόλας βράδυ μεταφέρει τα όπλα και τις σφαίρες σε έναν συναγωνιστή της, τον Μπάρμπα-Τάσο. Και ο Μπάρμπα-Τάσος με την σειρά του φροντίζει να δώσει τα πυρομαχικά, τα οποία είχαν κρύψει από το προηγούμενο βράδυ μέσα σε τσουβάλια που περιείχαν άχυρα, στον παππού μου Λευτέρη Σκουλάξενο. Ο παππούς μου, σύμφωνα με τις διαταγές του Μπάρμπα-Τάσου έπρεπε να παραδώσει τα όπλα σε έναν σύνδεσμο της αντίστασης, που θα συναντούσε στην σημερινή Νέα Ερυθραία, ο οποίος θα φορούσε ένα μαύρο καπέλο και μια μαύρη καμπαρντίνα. Όμως τα πράγματα δεν επρόκειτο να είναι τόσο εύκολα. Η όλη διαδρομή επιφύλασσε τρομερούς κινδύνους, τους οποίους και γνώριζε ο παππούς μου, καθώς και όλοι οι αντιστασιακοί, οι οποίοι προκειμένου να σώσουν την πατρίδα τους, θα θυσιάζαν ακόμη και την ίδια τους τη ζωή.

- Την παραμονή λοιπόν της γιορτής του Αγίου Ελευθερίου ο παππούς μου φόρτωσε στο κάρο τα τσουβάλια και ξεκίνησε το μεγάλο και γεμάτο κινδύνους ταξίδι του. Όμως, ο δρόμος που περνούσε από τη λεωφόρο Συγγρού ήταν επισφαλής, καθώς εκεί ο έλεγχος γινόταν από τους Γερμανούς στρατιώτες, οι οποίοι ήταν πιο αυστηροί όσον αφορά τον έλεγχο που έκαναν προκειμένου να μην επιτρέψουν στους αντιστασιακούς και γενικότερα σε όλες τις οργανώσεις που αντιτάσσονταν εναντίον των κατακτητών να δράσουν ελεύθερα. Γι' αυτό και αναγκάστηκε να πάει από τη σημερινή λεωφόρο Βουλιαγμένης, όπου ο έλεγχος γινόταν από τους Ιταλούς στρατιώτες και ήταν σαφώς, λιγότερο αυστηρός.
- Ο πρώτος έλεγχος των Ιταλών ήταν στη σημερινή στάση του Αγίου Δημητρίου και ευτυχώς δεν υπήρξε κάποιο ιδιαίτερα σημαντικό πρόβλημα. Έπειτα λοιπόν, προχώρησε στη λεωφόρο Βασιλίσσης Σοφίας και μετά από λίγη ώρα έφτασε στον δεύτερο και τελευταίο έλεγχο. Δύο γυαλιστερά σιδερένια εμβλήματα ανδρείας, που μόνο ανδρεία δεν πρόδιδαν, έκανε τον παππού μου να καταλάβει πως ο έλεγχος αυτός αποτελούταν αποκλειστικά από Γερμανούς στρατιώτες. Φυσικά εκεί η αυστηρότητα ξεπέρασε κάθε προηγούμενο, καθώς οι Γερμανοί στρατιώτες, μέσω της βοήθειας κάποιων μυτερών ξιφολόγχων, άρχισαν να τρυπάνε τα σακιά, έτσι ώστε να καταλάβουν εάν μετέφερε όπλα. Ευτυχώς, οι ξιφολόγχες δεν ήρθαν σε επαφή με τα όπλα και έτσι ο παππούς μου ήταν ελεύθερος να προχωρήσει.

- Περπατούσε για αρκετή ώρα ώσπου τελικά συνάντησε τον σύνδεσμο της αντίστασης. Τον ακολούθησε λοιπόν βαθιά στο δάσος, όπου μετά από πολύωρη πεζοπορία φτάσανε σε μια ξύλινη καλύβα, που χρησιμοποιούσαν για αποθήκη όπλων και εκεί ο παππούς μου ξεφόρτωσε προσεκτικά το κάρο και τοποθέτησε τα τσουβάλια με τη σειρά το ένα δίπλα στο άλλο. Έτσι λοιπόν εκτέλεσε με επιτυχία την αποστολή του και πήρε τον δρόμο του γυρισμού.
- Όμως έκανε πολλή ώρα να φτάσει γι' αυτό και νύχτωσε όταν εκείνος βρισκόταν ακόμα στο σημερινό Ασκληπιείο της Βούλας. Έτσι λοιπόν, γεμάτοι αγωνία περιμένανε στο ύψωμα του Καβουρίου όλοι οι συγγενείς και οι φίλοι του. Όμως τους καθησύχασε το γεγονός ότι, καθώς επικρατούσε τόση ησυχία μπορούσαν να ακούσουν τον ήχο που έκαναν τα πέταλα του αλόγου του παππού μου. Μόλις λοιπόν τους συνάντησε (ο παππούς μου), πήρανε όλοι μαζί τον δρόμο που οδηγούσε προς το σπίτι τους και όταν τελικά έφτασαν έκαναν ένα μεγάλο γλέντι, για να ευχαριστήσουν τον Θεό, που έσωσε τον παππού μου, δηλαδή, τον γιο, τον αδερφό και τον φίλο τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Οντέτ Βαρών-Βασάρ, *Η ενηλικίωση μιας γενιάς. Νέοι και νέες στην Κατοχή και στην Αντίσταση*, Αθήνα, Βιβλιοπωλείον της Εστίας 2009
- Κωνσταντίνα Μπάδα «Η μνήμη της δεκαετίας 1940-1950 στη διαδικασία συγκρότησης παροντικών πολιτισμικών ταυτοτήτων»
http://www.eens.org/EENS_congresses/2010/Bada.pdf
- Ρίκυ Βαν Μπούσχοτεν, «Δεκαετία του '40: διαστάσεις της μνήμης σε αφηγήσεις ζωής της περιόδου», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, τ. 107^A, σ. 135-156
- Ρίκυ Βαν Μπούσχοτεν, *Περάσαμε πόρες πολλές κορίτσι μου*, Αθήνα, Πλέθρον Χ.Χ.
- Βασιλική Σακκά, «Προφορική ιστορία και σχολείο: Η ιστορία ως βιωμένη εμπειρία και η διδακτική της αξιοποίηση», *Πρακτικά του Συνεδρίου ΣΕΦΚ-ΠΕΦ «Προφορική ιστορία κοινωνία και μνήμη»* (Λεμεσός 3-4 Οκτωβρίου 2008)
- Π. Τόμσον, *Φωνές από το παρελθόν. Προφορική ιστορία*, μτφ. Ρ.Β. Μπούσχοτεν-Ν. Ποταμιάνος, Αθήνα, Πλέθρον 1978